

АБАЙ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ – УАҚЫТ ТЫНЫСЫ

Ахметжанова Ж.Б., ф.ғ.к., доцент

Абдрахманқызы Б., ПМНО-32 тобының студенті

Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті.

Қарағанды қ., Қазақстан

Кез келген халық өзінің үздік қасиеттерімен, рухани байлығымен, тарихта өшпес із қалдырған данышпандарымен мақтан тұтады. Өткен ғасырдағы қазақ халқының тарихына өз көзімен қарау Шоқан, Ыбырай, Абай сияқты ұлы суретшілер мен ой алыптарының оқшауланған, жарқын, таңғажайып тұлғаларын айқындайды. Осындай данышпандардың қазақ даласынан, осы шалғай өлкеде қараңғылық пен надандық билік құрып, халықтың үмітсіз рухани құлдықта тұншығып жатқан кезінде пайда болуының өзі таңғажайып факт, ерекше құбылыс. Әрине, мұнда көптеген заңдылықтар мен тарихи себептер бар. Бірақ олар өз заманының ұлдары болды және олар сол дәуірдің тарихи қажеттілігіне байланысты дүниеге келді. Сонымен бірге олар тарихпен, тағдырмен, рухани міндеттермен және бүгінгі ұрпақпен тығыз байланысты. Өйткені олардың жұмысы – бұл өткеннің белгісі ретінде қабылдануы керек өлі мұра емес, үнемі жаңарып отыратын, уақыт өте келе әдемі бола түсетін тірі мұра.

175 жыл бұрын қазақтың ұлы ақыны, философы, ағартушысы, қазақ әдебиетінің негізін қалаушы Абай Құнанбаев дүниеге келген еді. Абай мұрасы – ғасырлар бойына жинақталған бүкіл халық даналығын бойына сіңірген рухани байлық. Оның шығармалары өлмейді, уақыт өте келе олар өзекті болып, әлеуметтік, мәдени және рухани өмірге арналған нұсқауларды анықтайды. Абай шығармашылығы әр қазақстандықтың ойында болуы керек.

Абай өзінің тәлім-тәрбие сөздерінің бірінде: «Дүние үлкен көл, заман соққан жел, алдыңғы толқындар – ағалар, артқы толқын – інілер... Ұрпақтар сабақтастықпен алмастырылады, бірақ олардың тыныштығы мызғымас сияқты». Абай заманынан бері көптеген ұрпақ өзгерді, көпшілігі мұхит-тарихтың тұңғышына батты. Уақыт өте келе тек жоғарылайтын жеке адамдар бар, олардың маңызы барған сайын арта түседі. Тапқыр Абай осындай ұлы тұлғалардың бірі еді. Абай өз дәуірінде дүниеге келген. Ақын шығармашылығы өзі өмір сүрген дәуірдің прогрессивті табиғатымен тығыз байланысты және оның жемісі, жаңалығы.

Абай шығармашылығы оның туған халқының мәдениеті мен тарихындағы тұтас дәуірді құрайды. Ол – қазақ жаңа әдебиетінің, жазба әдебиетінің негізін қалаушы, атасы.

Данышпан ақын өзінің тамаша шығармаларында өз дәуірін дәріптеді. Ол өз шығармашылығымен сол кездегі қажеттіліктерді, туған халқының көркемдік қажеттіліктерін қанағаттандырды. Абай ойын-сауық үшін өз сөзімен сөйлеп өлең жазбаған. Ол көркем әдебиеттің әлеуметтік маңызын терең білді және оны зұлымдық пен надандыққа қарсы күресте өткір қару ретінде шебер қолданды. Абайдың ақындық өнерді, шығармашылықты әлеуметтік маңызы бар құбылыс деп санағандығы өте байыпты әлеуметтік мазмұнмен толтырылған керемет өнер туындылары арқылы айқын дәлелденеді.

Ақынның таңғажайып көркем мұрасымен жақын танысу, әр кезде оған жиі сілтеме жасау бір нәрсеге көз жеткізеді: ол ғасырлар бойы жүрегінде және жан дүниесінде сақталған, бірақ поэзия түрінде шығу жолын таппаған туған халқының қымбат және асыл сезімдеріне тыныс берді.

Өз поэзиясын қатаң сандықтың оқшаулауынан көркем өмірдің салқын демімен дүниеге әкелген.

Абай поэзиясы өзінің шыншылдығымен құнды. Оның әр түрлі тақырыпта, алуан түрлі жанрда жазылған кез-келген шығармасында бірде-бір жалған сөз жоқ. Барлығы қол жетімді тілде, жүрекке жақын жазылған, жанға әсер етеді, үйлесімді.

Абайдың шығармаларын оқи отырып, біз дала кеңістігінің жаңа хош иісімен тыныстайтын сияқтымыз. Сонымен бірге біз ащы қайғыға тап боламыз. Бүкіл қайғылы жағдайды ашатын өлеңдер, сол қиын-қыстау кезеңдердің жағымсыз суреттері көз алдымызға айқын көрінеді. Ақын шығармаларында біз адамдардың жеке бейнелерін, олардың айқын түрлерін, тіпті дәуір типтерін, бүкіл уақыт кезеңінің келбетін көреміз.

Бүгінде Абайдың шығармалары көптеген тілдерге аударылды, оның шығармашылығы шетелдік жазушылардан, ақындар мен әдебиеттанушылардан кең жауап табуда. Мақалалар мен зерттеулер әртүрлі елдерде – Корея мен Қытайда, Үндістан мен Ираннан бастап Еуропа елдері мен АҚШ-қа дейін жарияланады. Қазақ ақыны мен философының мұрасы дүниежүзілік мәдениет қазынасының ажырамас бөлігі болып табылады және оның есімі біздің заманымыздың ең ірі ақындарымен теңеседі.

Абай Құнанбаевтың поэзиясы елдер мен континенттерді жаулап алуда, өйткені бұл оның бүкіл өмірін бейнелейді, жарқын болашақ туралы армандар орындалған еді. Тәуелсіздік жылдары ақынның дауысы ағылшын, беларусь, болгар, корей, моңғол, неміс, поляк, түрік, француз, фарси және урду тілдерінде естілді. Бұл біз үшін мақтаныш, үлкен құрмет.

Абай ақын «Әуелде бір суық мұз – ақыл зерек» өлеңінде:

«Ақыл, қайрат жүректі бірдей ұста

Сонда толық боласың елден бөлек.

Жеке-жеке біреуі жарытпайды
Жол да жоқ жарыместі «жақсы» демек.
Ақыл да, ашу да жоқ, күлкі де жоқ,
Тулап қайнап бір жүрек болады әле
Біреуінің күні жоқ біреуінсіз, - деп келешек жастарға берген өсиетін
мәңгі жадымызда сақтаймыз.

Абай атамыз керемет туындылар, өшпейтін мәңгі мұра қалдырды.
Көп адам дүниеге бой алдырған,
Бой алдырып, аяғын көп шалдырған,
Өлді деуге бола ма, ойлаңдаршы,
Өлмейтұғын артына сөз қалдырған, - деп Абай атамыз бүгін 175 жыл
бізбен жарқын түрде және жалынды әнмен бірге болды және ол мәңгі өмір
сүреді!

Мақаламызды Сұлтанмахмұт Торайғыровтың: «Асыл сөзді іздесең,
Абайды оқы, ерінбе, адамдықты көздесең, жаттап тоқы көңілге!» - деген
сөзімен аяқтай отырып, келешек жас ұрпақтың бойына Абайды оқыту
арқылы өнегелі тәрбиесін сіңіре беруіміз керек. Себебі, Әл-Фараби бабамыз
айтқандай: «Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы», бұл
ойымызды «Тәрбие – тал бесіктен» деген халық даналығы да дәлелдей
түседі.

Біз үшін Абай – ұран, Абай шығармашылығы – уақыт тынысы, Абай –
халықтың дауысы. Абайдың жарқын бейнесі және оның өлеңдері бізбен
мәңгіге бірге.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Абай туралы сөз / Құраст. С.Қорабаев. – Алматы: Өнер, 1994.
2. Георгий Гачев. Қазақтың данышпаны Абай // Аманат. – 2003.